

OECD ÜLKELERİNDE KAMU HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

Fazlı YILDIZ*
Sinan SARISOY**

Özet

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki uzun yıllardır incelenen konulardan biridir. Bu çerçevede öne sürülen görüşlerden Wagner' e ait olan hipotez kamu harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınmadan etkilendiği yönündedir. Wagner' e göre kamu harcamaları içsel değişkendir. Keynes ise kamu harcamalarını bir politika aracı olarak önemsemiş ve kamu harcamaları yoluyla milli gelirde değişiklikler yapılabileceği görüşünü ortaya atmıştır. Dolayısıyla Keynes, Wagner' in aksine, kamu harcamalarını dışsal bir değişken olarak tanımlamıştır. Literatürde gerek Wagner' in gerekse Keynes' in görüşleri, farklı ülkeler ve farklı dönemler için sıkça test edilmiştir. Bazı çalışmalarda Wagner' in hipotezi desteklenmiş, bazılarında da Keynes' i destekleyen sonuçlar ortaya çıkmıştır. Yine bazı çalışmalarda her iki görüşe de uygun olmayan sonuçlar alınmış, bazılarında ise her iki değişken arasında karşılıklı ilişki gözlenmiştir.

Bu çalışmada kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki hem Wagner' in hem de Keynes' in görüşleri çerçevesinde, OECD ülkeleri örneğinde ve 1980-2010 yılları arasındaki dönem için panel veri analizi ile test edilmiştir. Araştırma sonucunda hem Wagner Yasasının hem de Keynesyen yaklaşımın OECD ülkelerinde ilgili dönem için geçerli olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcamaları, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi

JEL Sınıflaması: H50, O40, C23

---

* Yrd. Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü,

** Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ssarisoy@hotmail.com

AN EMPIRICAL STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PUBLIC EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH IN OECD COUNTRIES

Abstract

The relationship between public expenditures and economic growth is one of the subjects examined for many years. In this aspect, from the approaches come up with the hypothesis belonging to Wagner is in the direction of that public expenditures are affected from growth and development. According to Wagner public expenditures are internal variables. But Keynes regards public expenditures as a political tool and postulates the view it can be done amendments in national income by means of public expenditures. That's why, contrary to Wagner, Keynes defined public expenditures as an external variable. In the literature, both Keynes' and Wagner's views are tested for different countries and different periods. In some studies, Wagner's hypothesis has been propped up and in some studies the results propping up Keynes have been aroused. But in some studies, the results not propping up both views have been aroused and in some studies the relationship between two variables has been examined.

In this study the relationship between public expenditures and economic growth was tested by panel data analysis in OECD countries example in terms of both Wagner's and Keynes' views. As a result of the research, it is seen that both Wagner law and Keynesian approach prevail in OECD countries for the related term.

Keywords: Public Expenditures, Economic Growth, Panel Data Analysis

JEL Classification: H50, O40, C23

Giriş

İnsanlığın ve toplumsal örgütlenme biçimlerinin gelişimine bağlı olarak, karşılanması gereken ihtiyaçların (kamu hizmetlerinin) yapısı ve kapsamı zaman içerisinde değişmiş ve önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu ihtiyaçların yerine getirilmesi bakımından gerekli mal ve hizmetlerin sağlanabilmesi için gittikçe önemi artan bir biçimde harcama yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. İşte kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan ödemelere 'kamu harcamaları veya giderleri' denilmektedir¹. Kamu harcamaları devletin ulusal ve yerel bütçe harcamalarıdır. Siyasal bir organın kamu hizmetleri için, topladığı vergiler ve sağladığı diğer kaynakları bütçe belgesi ile ödenek ayırarak yaptığı giderlerin tümü kamu harcamasıdır².

Kamu harcamaları neticede devletin milli gelirden aldığı bir pay olarak karşımızdadır. Kamu harcamalarının mutlak miktarı ve bileşimi ise milli gelirin bir payı olarak zaman içerisinde değişmektedir. Bununla birlikte, kamu harcamaları dışsal bir

---

¹ Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2006, s.61

² Kenan Bulutoğlu, **Kamu Ekonomisi: Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı**, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008, s.195

---

faktör olarak milli gelirden artış (ekonomik büyüme) sağlamak amacıyla bir politika aracı olarak kullanılabilir. Bu varsayım Keynes tarafından öne sürülmüştür. Diğer bir varsayımına göre ise kamu harcamaları içsel bir faktördür, milli gelirden bir artış meydana getirmez. Bu varsayım ise Wagner'e aittir³.

Kamu harcamalarının artış nedenleri, teorik düzeyde Wagner ve Keynes'ten başka, Peacock-Wiseman, Musgrave, Rostow ve Baumol gibi yazarların yaklaşımları çerçevesinde, farklı nedenlere dayalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu teorilerden, kamu harcamalarını milli gelir ile ilişkilendiren Wagner Kanunu ve Keynes hipotezi uygulamada en fazla kullanılan ve test edilen yaklaşımlar olmuştur⁴.

Bu çalışmada kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki OECD ülkeleri örneğinde incelenecektir. Ancak, daha önce yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında, kamu harcamaları ve büyüme arasında anlamlı bir ilişki olduğu konusunda doğrudan pozitif veya negatif yönde kesin bir sonuç bulunmadığı görülecektir. Bu çalışmada ise kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye tek taraflı bakılmayacak; diğer bir deyişle, hem Wagner'in hem de Keynes'in varsayımları ile ilgili analizler yapılacaktır. Çalışmada öncelikle kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik teorik çerçeve açıklanacak, daha sonraki bölümde ise bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik çalışmaların sonuçları kısaca özetlenecektir. Çalışmanın üçüncü bölümü ise analiz kısmıdır. Bu bölümde analiz için seçilen OECD ülkelerine ait 1990-2010 yılları arasındaki 21 yıllık veri seti kullanılacaktır. Sonuç bölümünde ise yapılan ekonometrik analizin sonuçları değerlendirilecektir.

1. Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Yönelik Teorik Çerçeve

Kamu harcamaları ve milli gelir düzeyi arasındaki ilişki uzun zamandır iktisatçıların ilgi alanında olan bir konudur. 19. Yüzyılda Wagner, kamu harcamalarındaki gelişmenin ekonomik büyümeye bağlı olduğunu iddia etmiştir. Wagner 1883 yılında yazmış olduğu "Ekonomi Politiğin Temelleri" adlı eserinde kamu harcamalarındaki artışı şu şekilde açıklamaktadır⁵: "*Gelişmekte olan uygar halklarda devlet ediminin ve çeşitli özerk yönetimler yoluyla devletin yanı sıra işleyen kamusal faaliyetlerin düzenli bir şekilde geliştiğini görmekteyiz... Gelişmekte olan uygar bir halkın kolektif ihtiyaçlarının nispeten büyük bir bölümü devlet tarafından karşılanır...*" .

Wagner, hem devletin ekonomiyi düzenleme faaliyetlerinin (devlet müdahalelerinin) hem de hizmet üretimi harcamalarının, iktisadi ve sosyal gelişme ile birlikte

---

³ M.I Ansari ve diğerleri, "Keynes versus Wagner: Public Expenditure and National Income for Three African Countries", **Applied Economics**, 1997, 29, s. 543

⁴ Murat Nişancı ve diğerleri, "İktisadi Büyüme ve Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi", Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi e-akademi.org, 2011, Sayı. 111, s.1-2, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mnisanci-mucar-ikarabi-yik-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.08.2012).

⁵ Pierre Rosanvallon, **Refah Devletinin Krizi**, (Çev. Burcu Şahinli), Ankara, Dost Kitabevi, 2004, s.127

artmakta olduğunu savunmaktadır⁶. Diğer bir deyişle, Wagner'e göre toplumsal ilerleme ile birlikte kamu harcamalarında artış kaçınılmazdır. Bu görüş kısaca milli gelirde meydana gelen artışın (büyümenin) kamu harcamalarını arttırdığı üzerinedir⁷. Ancak Wagner, kamu harcamalarındaki artışın niteliğinin mutlak rakam olarak mı yoksa milli gelirin payı olarak mı arttığını belirtmediği gibi, artışın arkasındaki sebeplere de kesin olarak değinmemiştir. Bununla birlikte, kamu harcamalarının milli gelirden daha hızlı artması ve milli gelirdeki payının artması literatürde Wagner Kanunu olarak bilinmektedir⁸. Wagner'e göre kamu harcamalarının milli gelir esnekliği ise 1'den büyüktür.

Keynes tarafından geliştirilen diğer yaklaşım, Wagner'in aksine, kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi sağlamak için dışsal bir politika aracı olduğu ve kısa dönemli konjonktürel dalgalanmaların bu kamu harcamaları aracılığıyla düzeltilebileceği yönündedir. Her iki görüş de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için yapılan çalışmalarda test edilmiş, ortaya çıkan sonuçların ise ülkeden ülkeye ve dönemde döneme değiştiği görülmüştür. Bazı yazarlar yaptıkları çalışmalarda bu hipotezleri destekleyen deliller bulamamış, bazıları Wagner'in hipotezini destekler sonuçlar bulmuş, bazıları ise her iki değişkenin (kamu harcamaları ve ekonomik büyüme) de birbirinden etkilendiği sonucunu ortaya çıkarmıştır⁹.

Musgrave'e göre ise kamu harcamalarının artmasında; nüfus, şehirleşme ve ekonomik kalkınmaya bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlar vb. faktörler de etkilidir. Musgrave, kamu harcamalarının alt kalemleri olan cari, yatırım ve transfer harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınmadan farklı şekillerde etkilendiğini vurgulamıştır. Ancak, Musgrave her ne kadar kamu harcamalarının alt kalemlerinin ekonomik büyüme ve kalkınmadan farklı şekillerde etkilendiğine vurgu yapsa da, ona göre kamu harcamalarındaki artış, sürekli ve düzenli bir seyir izlememektedir. Çünkü savaş gibi olağanüstü dönemlerdeki kamu harcamaları hariç tutulduğunda, kamu harcamaları milli gelire oranla oldukça istikrarlı bir seyir izlemektedir. Bu durum, ülke ekonomisinin gelişim sürecini tamamlamasıyla birlikte kamu harcamalarının bileşiminin eğitim, sağlık ve sosyal harcamalar lehine gelişeceğini göstermektedir. Musgrave aynı zamanda Rostow'la yaptığı bir çalışmada, kamu harcamalarını ekonomik kalkınma ile ilişkilendirmiş, kalkınmanın farklı aşamalardan oluştuğunu ve bu aşamalara göre de kamu harcamalarının bileşiminin ve düzeyinin farklılaştığını tespit etmiştir¹⁰.

Diğer bir teori Peacock-Wiseman tarafından 1961 yılında geliştirilmiş; kamu harcamalarının Wagner hipotezinde olduğu gibi sürekli bir seyir içinde değil, sıçramalarla artacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir. "Peacock-Wiseman Sıçramalı Artış Hi-

---

⁶ Bulutoğlu, a.g.k.,s.197

⁷ Ansari ve diğerleri, a.g.m., s.544

⁸ Bulutoğlu, a.g.k.,s.197

⁹ İlgili literatür için bkz. Bagala Biswal ve diğerleri, "Testing Wagner versus Keynes Using Disaggregated Public Expenditure Data for Canada", **Applied Economics**, 1999, 31, s.1283

¹⁰ Ekrem Gül ve Hakan Yavuz, "Türkiye'de Kamu Harcamaları İle Ekonomik Büyüme arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1963-2008 Dönemi", **Maliye Dergisi**, 2011, Sayı. 160, s.74-5.

---

potezi” olarak ifade edilen bu teoriye göre; savaş gibi belirli olağanüstü durumlarda devletin harcamaları artar ve bu artış devamında vergilerin de artmasını zorunlu kılar. Ancak, bu olağanüstü durum sona erdikten sonra, artmış olan harcama ve vergi düzeyi yeniden eski düzeyine dönmez. Bu yüksek düzey, yeniden bir olağanüstü dönem meydana gelip harcama düzeyi yeni bir sıçrama yapana kadar devam eder. Bu sıçramalar uzun dönemde kamu harcamalarının düzeyini arttırmış ve kamu harcamaları ile vergilerin milli gelir içindeki payı giderek yükselmiştir¹¹.

Keynes ve Keynesyen iktisatçılara göre kısaca kamu harcamaları, ekonomik büyümeyi etkilemek ve kısa dönem dalgalanmaları düzeltmek için tasarlanmış bir maliye politikası aracı olarak kullanılabilir. Wagner Yasası’nda kamu harcamaları içsel bir değişken olarak görülmekte ve nedenselliğin yönü ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru iken; Keynes hipotezinde dışsal bir değişken olarak görülen kamu harcamalarındaki artışın milli gelirde bir artışa neden olacağı ve dolayısıyla nedenselliğin kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik olduğu söylenebilir. Keynesyen analize göre, kamu harcamalarındaki artış ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecek, çarpan mekanizmasıyla ulusal gelirde bir birimlik kamu harcaması artışından daha yüksek bir artışa yol açacaktır. Neo-klasik yaklaşım ise çarpan mekanizmasının tersine, kamu harcamalarındaki bir artışın özel yatırım harcamalarını dışlayarak, daraltıcı bir etkiye sahip olacağını iddia etmektedir. Dışlama etkisi, kamu harcamalarındaki artış sonucunda devletin piyasadaki ödünç verilebilir fonları toplayarak borçlanmasının faiz oranlarını yükselteceğini ve bu yükselişin de özel yatırımların ekonomiden dışlanmasına neden olacağını iddia eder.

2. Konu ile İlgili İncelenmiş Ampirik Literatür

Ulusal ekonomilerin uzun dönemli büyümeleri üzerinde kamu harcamalarının rolü üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak, kamu harcamaları ve büyüme arasında anlamlı bir ilişki için doğrudan pozitif veya negatif yönde kanıt bulunmamaktadır. Kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ile ilgili sonuçlar ülkelere, çalışılan analitik metoda ve kamu harcamalarının sınıflandırılma türlerine göre farklılık göstermektedir. Ülkelerde bir dizi deneyimlere dayalı harcama-büyüme etkileri ile ilgili çeşitli çalışmalar vardır. Bu araştırma kapsamında incelenmiş bazı çalışmalar kronolojik sıralamayla özet olarak aşağıda verilmiştir:

Kormendi ve Meguire 1985 yılında yaptıkları çalışmada, 47 ülke için panel veri kullanarak kamu tüketim harcamaları ve diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmalarında, kamu tüketim harcamalarının payındaki ortalama artış ile reel GSYİH’nin ortalama büyüme oranları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamışlardır¹². 1986 yılında az gelişmiş 27 ülke üzerine EKK yöntemi kullanarak panel veri

---

¹¹ Hülya Kirmanoğlu, **Kamu Ekonomisi Analizi**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2011, 3.Baskı, s.55

¹² Roger C. Kormendi ve Philip G. Meguire, “Macroeconomic Determinants of Growth, Cross-Country Evidence”, **Journal of Monetary Economics**, 1985, Vol.16, No. 2, s.141-163

ile analiz yapan Landau ise, kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini negatif olarak bulmuştur¹³.

Ram, 1986 yılında yaptığı çalışmada, kamu büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini görmek için hem 115 ülke ile ilgili yatay kesit ve hem de tek tek 17 ülke için 1960-1980 yılları arası zaman serisi verileri kullanmıştır ve tahminlerini de En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ile yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre: 1. Ekonomik büyüme üzerinde kamu büyüklüğünün etkisi hemen hemen tüm durumlarda pozitif, 2. Kamu büyüklüğünün (marjinal) dışsallık etkisi genellikle pozitif, 3. Her ülke için zaman serisi gözlem sayısı nispeten küçük olmasına rağmen, yatay kesit ve zaman serisi tahminleri arasında geniş bir uyum vardır, 4. Daha düşük gelire sahip ülkelerde kamu harcamalarının büyüme üzerindeki etkisi daha olasıdır¹⁴.

Alexander, 1990 yılında yaptığı çalışmada, OECD üyesi 13 ülke için 1959 ile 1984 yılları arası panel veri kullanarak, Basit En Küçük Kareler Yöntemini (Ordinary Least Square Method – OLS) uygulamıştır. Bu çalışma sonuçları kamu harcamaları artışının ve enflasyonun büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkisi olduğunu göstermiştir¹⁵. Aschauer ise, 1990 yılında yaptığı çalışmada, kamu harcamaları ile çıktı düzeyi arasındaki ilişkiyi pozitif ve anlamlı olarak ortaya koymuştur¹⁶.

Barro, 1991 yılında yaptığı 98 ülke için 1960 ile 1985 yılları arasını kapsayan çalışmasında, kişi başına düşen yıllık ortalama reel GSYİH ve reel kamu tüketim harcamalarının reel GSYİH'ya oranını değişken olarak kullanmıştır. Araştırma sonucuna göre, ekonomik büyüme ve kamu tüketim harcamaları arasındaki ilişki negatif ve anlamlıdır¹⁷.

Deverajan ve diğerleri tarafından 1996 yılında 14 gelişmiş ülke için 1970-1990 yılları arası 20 yıllık dönemi kapsayan, panel veri seti ve en küçük kareler yöntemi kullanılarak yapılan ampirik çalışmada, açıklayıcı değişkenler olarak kamu harcamalarının çeşitli fonksiyonel türlerini (sağlık, eğitim, ulaşım vb.) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; eğitim ve savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde negatif, sağlık, ulaşım ve iletişim harcamalarını pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir¹⁸.

¹³ Daniel L. Landau, "Government and Economic Growth in the Less Developed Countries: An Empirical Study for 1960-88", **Economic Development and Cultural Change**, 1986, Vol. 35, s. 35-75

¹⁴ Rati Ram, "Government Size and Economic Growth: A New Framework and Some Evidence from Cross-Section and Time-Series Data", **The American Economic Review**, 1986, Vol. 76, No. 1, s.191-203

¹⁵ Robert J Alexander, "The Impact of defense Spending on Economic Growth with Evidence from Developed Economies, **Defense Economics**, 1990, Vol. 1, s. 39-55

¹⁶ David A. Aschauer, "Is Government Spending Stimulative?", **Contemporary Economic Policy**, 1990, Vol. 8, No.4, s.30-46

¹⁷ Robert J. Barro, "Economic Growth in a Cross-Section of Countries", **Quarterly Journal of Economics**, 1991, Vol.106, No:2, s. 407-443

¹⁸ Shantayanan Devarajan ve diğerleri, "The Composition of Public Expenditure and Economic Growth", **Journal of Monetary Economics**, 1996, Vol. 37, s.313-344

Guseh 1997 yılındaki çalışmasında, kamu ekonomik büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini, EKK yöntemi ile zaman serileri analizini kullanarak, 1960-1985 yılları arası 59 orta seviyeli gelişmekte olan ülke için araştırmıştır. Araştırma sonuçları kamu ekonomik büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini negatif olarak ortaya çıkarmıştır. Ancak negatif etki demokratik olmayan sosyalist ülkelerde, demokratik sistemlerdeki ülkelere göre üç kat fazladır. Araştırma kamu ekonomisi büyüklüğünün ülkelerin yönetim sistemlerine göre etkisinin farklılık gösterebileceği sonucuna ulaştırmıştır¹⁹.

Terzi, 1998 yılında yaptığı çalışmada, 1938-1995 dönemi Türkiye’de kamu harcamaları ile GSMH arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla basit regresyon ve uyarlamalı beklentiler modeli çerçevesinde, Kyock dönüşümü yapılan modelleri log-lineer formda çözümleyerek incelemiştir. İnceleme sonunda Türkiye ekonomisinde kısa dönemde kamu harcamalarının milli gelir esnekliğinin 0.33-0.39, uzun dönemde ise 0.95-1.10 aralığında bir değer olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın ampirik bulguları Türk ekonomisi için Wagner Kanunu’nun geçerli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yazar, izlenen ekonomi politikalarında önemli bir değişiklik olmazsa gelecek yıllarda da bu artışın GSMH’daki artışla paralellik göstereceği tespitinde bulunmuştur²⁰.

Kweka ve Morrissey (1999), kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini zaman serileri analizi ile EKK yöntemi kullanarak Tanzanya için 32 yıllık dönemle ilgili araştırmıştır. Araştırmalarında üretken kamu harcamalarındaki artışla ekonomik büyümedeki azalışın ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Yazarlara göre bu negatif ilişki, Tanzanya kamu fonlarının kullanımı ve kamu yatırımları arasındaki verimsizliği göstermektedir. Toplam kamu harcamaları ve büyüme arasındaki negatif ilişki, aynı zamanda kamu yatırım harcamalarının verimsiz etkisini göstermektedir. Beklendiği gibi tüketim harcamaları büyümeyi olumsuz etkilemektedir, ancak artan özel tüketimle ilişkili görünmektedir. Ayrıca araştırmada, kamu beşeri sermaye harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır²¹.

Günaydın, 2000 yılında yaptığı çalışmada Türkiye’de 1950-1998 dönemine ilişkin yıllık verileri kullanarak, kamu harcaması ve milli gelir arasındaki ilişkiyi Wagner ve Keynes hipotezlerini test etmek için incelemiştir. Bu iki hipotezi test etmek için kullanılan metodoloji ise, iki aşamalı Engle-Granger (E-G) eşbütünleşme testi yaklaşımı ve hata düzeltme modelidir. Ampirik inceleme sonucunda, milli gelirin kamu harcamalarının nedeni olduğu hipotezi Türkiye’ye ilişkin verilerle desteklendiği bulunmuştur. Çalışma sonuçları literatürde Wagner Hipotezini destekler nitelikte-

---

¹⁹ James S. Guseh, “Government Size and Economic Growth in Developing Countries: A Political-Economy Framework”, **Journal of Macroeconomics**, 1997, Vol. 19, No.1, s.175-192

²⁰ Harun Terzi, “Kamu Harcamaları ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, **İktisat, İşletme ve Finans**, 1998, Yıl. 13, Sayı. 142, s.67-78

²¹ Josaphat P. Kweka ve Oliver Morrissey, “Government Spending and Economic Growth, Empirical Evidence from Tanzania (1965-1996)”, CREDIT and School of Economics, University of Nottingham, 1999, <http://www.nottingham.ac.uk/credit/documents/papers/00-06.pdf>, (Erişim tarihi: 24.06.2012)

dir. Çalışma sonucunda, kamu harcamalarının milli gelirdeki artışın yani ekonomik büyümenin bir nedeni olduğu ile ilgili bir sonuca ulaşılamamıştır. Diğer bir deyişle, Keynes'in kamu harcamalarının bir politika aracı olarak ekonomideki büyümeyi teşvik ettiği görüşü Türkiye'ye ilişkin verilerle desteklenmemiştir²².

Ahmed ve Miller'in 2000 yılında yaptıkları ve 1975-1984 dönemi için 39 ülkenin yatay kesit verisini kullandıkları çalışmalarında kamu harcamalarının yatırımlar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Buna göre vergi ile finanse edilmiş kamu harcamalarının, borçla finanse edilmiş kamu harcamalarına göre daha fazla yatırımları dışladığı görülmektedir. Sosyal güvenlik ve refah harcamalarının yatırımları azalttığı, ulaşım ve haberleşme harcamalarının ise özel yatırımları artırdığı sonucuna ulaşılmıştır²³.

Bleaney ve diğerleri tarafından yapılan ve 2001 yılında yayınlanan çalışmada, kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 1970-1995 döneminde 22 OECD ülkesi için yıllık ve dönem ortalama verilerini panel veri kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmalarında OLS (Basit En Küçük Kareler) ve GLS (Genelleştirilmiş En Küçük Kareler) yöntemlerini kullanmışlardır. Araştırma sonucunda, üretken harcamaların büyümeyi arttırıcı, üretken olmayan harcamaların ise Barro'nun (1991) çalışmasında geliştirdiği modeldeki öngörülerini doğrultusunda, büyümeyi etkilemediği sonucuna varılmıştır²⁴.

Heitger, 21 OECD ülkesi için 1960-2000 dönemiyle ilgili verileri kullanarak yaptığı 2001 yılındaki çalışmasında, kamu mallarıyla ilgili devlet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkide bulunacağını; fakat bu pozitif etkinin devletin harcamalarını artırması ve nihai olarak özel mallar sunması durumunda azalacağını, hatta tersine döneceğini ifade etmektedir. Yazar, genel olarak OECD ülkelerinde ulusal savunma, kamu düzeni ve güvenliği, eğitim, ulaşım ve iletişim gibi temel hizmetlerle ilgili devlet harcamalarının payının GSYİH'nin yaklaşık %14 veya altında olmasına karşın, bu ülkelerde toplam devlet harcamalarının GSYİH'ye oranının 1990'lar da ortalama %46 olduğu, toplam devlet harcamalarının ekonomik verimlilik üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu, ayrıca bir dışlama etkisinin bulunduğu, ekonomik aktiviteyle pozitif ilişkili görünen hiçbir harcama tipi (faiz ödemeleri, sübvansiyonlar, tüketim, transfer ve yatırım harcamaları) bulunmadığı, aksine hemen hemen tüm alt harcama kategorilerinin büyüme etkilerinin negatif görüldüğü sonucuna ulaşmıştır²⁵.

Gemmell ve Kneller 2002 yılındaki çalışmalarında, Avrupa ekonomisi için maliye politikasının ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkisi üzerine ampirik

²² İhsan Günaydın, "Türkiye İçin Wagner ve Keynes Hipotezlerinin Testi", **İktisat, İşletme ve Finans**, 2000, Yıl. 15, Sayı. 175, s.70-87

²³ Habib Ahmed ve Stephen M. Miller, "Crowding-out and Crowding-in Effects of the Components of Government Expenditure", **Contemporary Economic Policy**, 2000, Vol.18, No. 1, s.124-133

²⁴ Michael Bleaney ve diğerleri, "Testing the Endogenous Growth Model: Public Expenditure, Taxation, and Growth over the Long Run", **The Canadian Journal of Economics**, 2001, Vol. 34, No. 1, s.36-57

²⁵ Bernhard Heitger, "The Scope of Government and Its Impact on Economic Growth in OECD Countries", **Kiel Working Paper**, 2001, No. 1034

---

kanıtlar sunmaktadırlar. Çalışmalarında vergi, kamu harcamaları ve bütçe açıklarının etkisinin en az iki tanesinin eş zamanlı olarak analize dâhil edilmesi gerekliliği üzerinde durmuşlar ve maliye politikasını içsel değişken olarak, panel veri ve zaman serisi tekniklerini kullanmışlardır. Araştırma sonucunda bazı kamu harcamalarının büyüme üzerinde pozitif etkileri bulunduğu, tüketim ve sosyal güvenlik harcamalarının ise sıfır veya negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır²⁶.

Fan ve Rao 2003 yılındaki çalışmalarında, 1980-1998 yılları arası 43 gelişmekte olan ülkede kamu harcamalarının farklı türlerinin genel GSYİH üzerindeki etkisini EKK yöntemini kullanarak analiz etmişler ve farklı sonuçlar bulmuşlardır. Çalışmaya göre, Afrika’da, tarım ve sağlıkla ilgili kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi teşvik edici özelliği daha güçlüdür. Asya’da da kamu harcamalarının türleri arasında olan tarım, eğitim ve savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki katkısı pozitifdir. Latin Amerika’da ise, sağlık harcamalarının büyümeyi teşvik edici özelliği vardır. Çalışma sonucuna göre yapısal uyum programlarının büyümeyi teşvik edici özelliği Asya ve Latin Amerika’da olumlu, ancak Afrika’da olumsuzdur²⁷.

Halıcıoğlu 2003 yılındaki çalışmasında, Wagner Kanunu’nun Türkiye için geçerliliğini 1960-2000 dönemi için zaman serileri analizini kullanarak test etmiştir. Araştırma sonucunda belirtilen dönem için Türkiye ekonomisinde Wagner Kanunu’nun geçerli olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kamu harcamaları ve ekonomik büyüme değişkenleri arasında nedensellik ilişkisi de bulunamamıştır²⁸.

Mitchell 2005 yılındaki çalışmasında, kamu harcamalarının ekonomik performans üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Yazar araştırmasında en son akademik araştırmalar üzerine genel bir değerlendirme yapmıştır. Örnek alınan ülkelerde ulusal üretimin payı olarak kamu harcamaları azalışını ve bu reformların ekonomik sonuçlarını analiz etmiştir. Metodoloji veya modelin işleyişine bakmadan, kamu harcamalarındaki artışla büyük veya büyüyen bir devletin daha iyi bir ekonomik performans için elverişli olmadığını vurgulamıştır. Yazar daha çok devletin boyutunu azaltarak, yüksek gelirler ile Amerikan rekabet gücünü arttırmayı savunmuştur²⁹.

Arısoy 2005 yılındaki çalışmasında, 1950-2003 dönemleri arası yıllık veriler kullanarak Türkiye’de ekonomik büyüme, toplam kamu harcamaları ve kamu harcamalarının ekonomik sınıflandırmaya göre ayrıştırılmış türleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, Wagner ve Keynes hipotezlerini test etmiştir. Araştırmanın ampirik bulgularına göre toplam kamu harcamaları hariç, uzun dönemde ekonomik büyümeden, ekonomik sınıflandırmaya göre ayrıştırılmış cari, yatırım, transfer ve transfer dışı

---

²⁶ Norman Gemmell ve Richard Kneller, “Fiscal Policy, Growth and Convergence in Europe”, **European Economy Group Working Paper**, 2002, No: 14/2002

²⁷ Shenggen Fan ve Neetha Rao, “Public Spending in Developing Countries: Trends, Determination and Impact”, **EPTD Discussion Paper**, 2003, No. 99, USA

²⁸ Ferda Halıcıoğlu, “Testing Wagner’s Law for Turkey 1960-2000”, **Review of Middle East Economics and Finance**, 2003, Vol.1, No.2, s.129-140

²⁹ Daniel J. Mitchell, “The Impact of Government Spending on Economic Growth”, Executive Summary Background, 2005, No.1831 http://s3.amazonaws.com/thf_media/2005/pdf/bg1831.pdf, (Erişim tarihi: 14.06.2012)

harcamalar gibi kamu harcamalarının türlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Bu sonuçlar uzun dönemde, ekonomik büyümenin kamu harcamalarını arttıracakını öne süren Wagner Yasası'nı destekler niteliktedir. Araştırma sonucunda Keynes hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşamadığından kamu harcamalarını ekonomik büyümede istikrar politikası aracı olarak kullanmanın uygun olmadığı değerlendirilmiştir³⁰.

Ketema 2006 yılındaki tez çalışmasında, Etiyopya'da kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini, hem nitel yaklaşımla hem de ekonometrik olarak incelemiştir. Analizde kamu harcamalarının trendi ve yapısına bakıldığında, kamu harcamalarının sürekli artış eğilimi içinde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın ekonometrik kısmında Johanson Maximum Olabilirlik Tahmini prosedürü benimsenmiştir. Çalışmada, uzun vadede beşeri sermaye harcamalarının reel GSYİH artışı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, özel tüketim harcamalarının da ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlıdır. Kamu yatırım harcamalarının büyüme üzerindeki etkisi ise, anlamsız ve katsayı işareti de negatiftir. Muhtemelen bu sonuçlara göre kamu yatırımları yetersiz ve kalitesizdir. Kısa vadede ise kamu harcamalarının tüm bileşenlerinin ekonomik büyümenin açıklanmasında anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır³¹.

Bose ve diğerleri tarafından 2007 yılında yapılan çalışmada, kamu harcamalarının büyüme üzerindeki etkisi, sektörel harcamalar üzerine odaklanarak, 30 gelişmekte olan ülke için 1970-1980 yıllarını kapsayan panel veri analizi ile incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları iki kısımdır: Birincisi, GSYİH içindeki kamu sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme ile ilişkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır; ancak cari harcamalar anlamsızdır. İkincisi, sektörel düzeyde, bütçe kısıtları ve diğer değişkenler dikkate alındığında, eğitimle ilgili toplam kamu harcamaları ve yatırım harcamaları ekonomik büyüme ile ilişkilidir. Çalışmanın sonuçlarına göre bütçe açıklarının büyümeyi olumsuz yönde etkilediğine ilişkin güçlü kanıtlar bulunmaktadır³².

Alexiou 2007 yılında yayınladığı 1970-2001 yılları arasını kapsayan Yunanistan ekonomisi ile ilgili çalışmasında, EKK yöntemini kullanarak zaman serileri analizi ile kamu harcamaları bileşenleri ve GSYİH'nin artışı arasında pozitif bir ilişki ortaya çıkarmıştır³³. Alexiou 2009 yılında yayınladığı diğer bir çalışmasında da, bir

³⁰ İbrahim Arısoy, "Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2005, Cilt. 14, Sayı. 2, s.63-80.

³¹ Teshome Ketema, "The Impact of Government Spending on Economic Growth: The Case of Ethiopia", Basılmamış Master Tezi, 2006, Addis Ababa University School of Graduate Studies

³² Niloy Bose ve diğerleri, "Public Expenditure and Economic Growth: A Disaggregated Analysis for Developing Countries", *The Manchester School*, 2007, Vol. 75, No.5, s.533-556

³³ Constantinos Alexiou, "Unraveling the 'Mystery' Between Public Expenditure and Growth: Empirical Evidence from Greece", *International Journal of Economics*, 2007, Vol.1, No.1, s.21-31

---

dizi değişkenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 1995-2005 yılları arasındaki verilerle yedi Güney Doğu Avrupa (SEE) ülkesi için araştırmıştır. Ekonometrik analizde kullandığı değişkenler şunlardır: Sermaye oluşumu üzerindeki kamu harcamaları, kalkınma yardımları, özel yatırımlar, vekil değişken olarak dışa açıklık ve nüfus. Çalışmasında ilk dört değişkenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulmuştur. Diğer değişken olan nüfusun ise ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif ancak istatistiksel olarak anlamsızdır. Yazar, bu çalışma sonuçlarının politika yapımcıları açısından ekonomik gelişmede kamu harcamalarının etkisinin görülmesi ve gelecekte kullanımı açısından önemsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır³⁴.

Yılmaz ve Kaya tarafından 2008 yılında yayınlanan bir çalışmada, Türkiye ekonomisinin 1990-2001 dönemi için, yedi coğrafi bölgeye ait verilerle bölgesel kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Panel veri analizi uygulanan ampirik çalışmada, beş farklı panel veri birim kök testi kullanılmış ve testlerin tamamında sonuçların birbiriyle uyumlu olduğu görülmüştür. Uygulama bulguları için sabit etkili tahmin modeli kullanılmıştır. Ayrıca panelde yer alan bölgeler ve dönemlerle ilgili değerlendirmelere de yer verilmiştir. Buna göre panelin tamamı için bölgesel kamu harcamaları ve bölgesel ekonomik büyüme arasında negatif, fakat istatistiksel olarak anlamsız bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Panelde yer alan bölgeler tek tek ele alındığında ise bölgesel kamu harcamaları ve bölgesel ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde negatif, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ise pozitif olduğu görülmüştür. Araştırma sonucuna göre, kamu büyüklüğünün ekonomik gelişmeye etkisi gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde farklı sonuçlar doğurabildiği gibi, gelişmiş ya da az gelişmiş bölgeler açısından da farklı sonuçlar doğurabilmektedir³⁵.

Demir ve Sever 2008 yılında yayınladıkları çalışmalarında, Türkiye’de 1980-2007 dönemi için kamu altyapı harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada tarımsal altyapı harcamaları, imalat sanayine dönük altyapı harcamaları, hizmetler (eğitim, sağlık sektörü), turizm ve ulaşım sektörlerinde yapılan altyapı harcamaları değişkenleri ile GSYİH değişkeni kullanılmıştır. Ampirik analiz üç aşamada yapılmıştır. Birinci aşamada, değişkenlerin veri yaratma süreçleri tespit edilerek bütünleme mertebeleri belirlenmiştir. İkinci aşamada Johansen en çok benzerlik yaklaşımı kullanılarak ortak bütünleme testleri yapılmış ve üçüncü aşamada ise VAR (Vektör Otoregresif) modeli içinde uzun dönemde denge hatalarına yer veren VEC (Vektör Hata Giderme) modeli oluşturulmuş ve kısa dönem dinamikleri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre kamu kesiminin alt yapı harcaması olarak turizm, imalat sanayi ve ulaşım sektörlerine yaptığı harcamalar GSYİH

---

³⁴ Constantinos Alexiou, “Government Spending and Economic Growth: Econometric Evidence from the South Eastern Europe (SEE)”, **Journal of Economic and Social Research**, 2009, Vol.11, No.1, s.1-16

³⁵ Ömer Yılmaz ve Vedat Kaya, “Bölgesel Kamu Harcamaları ve Bölgesel Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Panel Veri Analizi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2008, Cilt. 12, Sayı. 2, s. 413-426

düzeyini arttırmaktadır. Tarım ve hizmetler sektörlerine yapılan alt yapı harcamaları ise GSYİH düzeyini olumsuz etkilemektedir³⁶.

Tan ve diğerleri tarafından yapılan ve 2010 yılında yayınlanan çalışmada temel amaç, 1969-2003 döneminde kamu harcamaları ve mili gelir arasındaki ilişkiyi Keynes Hipotezi ve Wagner Yasasına göre test etmektir. Bu kapsamda kamu harcaması ve milli gelir arasında nedenselliğin yönünün test edilmesinde Gecikmeli-Genişletilmiş VAR modelleri çerçevesinde Toda-Yomamoto'nun önerdiği Wald Test İstatistiği kullanılmıştır. Tan vd. çalışmalarında kamu harcamalarını; alt yapı (enerji ve ulaştırma), eğitim ve sağlık harcamaları şeklinde kamu yatırımları olarak incelemişlerdir. Çalışmada kullanılan kamu yatırımlarının her biri kendi sektörel deflatörlerine bölünerek reel hale getirilmiştir. Araştırmada alt yapı harcamalarından gayrisafi yurt içi hasılaya doğru bir nedensellik ilişkisinin varlığı saptanmıştır. Bu sonuç sadece Keynes hipotezini desteklemektedir. Eğitim harcamaları ile gayri safi yurt içi hâsıla arasında ise çift yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir. Bu sonuç Wagner ve Keynes hipotezlerini doğrular niteliktedir. Sağlık harcamaları ile gayrisafi yurt içi hâsıla arasında ise bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır³⁷.

Altunç 2011 yılında yayınladığı çalışmasında, kamu harcamalarının bileşenleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye ekonomisi için 1960-2009 dönemine ait yıllık veriler kullanarak ekonometrik olarak analiz etmiştir. Analizde, ARDL sınır testi yaklaşımını ve Vektör Otoregresif (VAR) Granger Nedensellik/Blok Dışsalılık Wald Testi yaklaşımlarını benimsemiştir. Ampirik sonuçlar, ekonomik büyümeden toplam kamu harcamalarının payına doğru tek yönlü nedensellik şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu sonuç Wagner Yasası'nı desteklemektedir. Ancak kamu harcamaları bileşenlerine göre ayrıştırılıp analize dâhil edildiğinde, ekonomik büyüme ve kamu yatırım harcamaları arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ampirik sonuçları, 1960-2009 yılları arasında Türkiye ekonomisi için hem Wagner Yasası'nın hem de Keynes yaklaşımının geçerli olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yazar bu durumu, kamu yatırım harcamalarının özel yatırımları tamamlayıcı nitelikte olduğu şeklinde yorumlamıştır³⁸.

Yüksel ve Songur yine 2011 yılına ait bir çalışmada, kamu harcamaları bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin birbirinden farklılık gösterebileceği varsayımından hareketle, Türkiye için 1980-2010 dönemine ait verilerle zaman serileri analizi, Engle-Granger Eşbütünleşme Testi ve Granger nedensellik testini kullanarak ekonometrik bir analiz yapmışlardır. Ampirik çalışma sonuçlarında, borç faiz ödemeleri hariç diğer tüm kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında uzun

³⁶ Murat Demir ve Erşan Sever, "Kamu Altyapı Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme (1980-2007)", **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2008, Cilt. XXV, Sayı. 2, s.99-118

³⁷ Bilge K. Tan ve diğerleri, "Kamu Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Bir Bakış: Türkiye, 1969-2003", **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2010, Cilt. 25, Sayı. 1, s. 25-39

³⁸ Ömer Faruk Altunç, "Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye'ye İlişkin Ampirik Kanıtlar", **Yönetim ve Ekonomi**, 2011, Cilt. 18, Sayı. 2, s.145-157

---

dönemli bir ilişki olduğu, cari harcamalar ile toplam kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ampirik sonuçları Wagner hipotezinin geçerli olmadığını göstermiştir. Yazarların araştırma sonucunda ortaya koydukları en önemli tespit, borç faiz ödemeleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin ortaya çıkmaması neticesinde kamu harcamalarının finansmanında borçlanmaya şüpheli bakılabileceği görüşüdür³⁹.

Wahab 2011 yılında yayınladığı çalışmasında, gelişmiş ve gelişmekte olan 97 ülke (OECD üyesi ve OECD üyesi olmayan) için 1960-2004 yılları arası verileri yatay kesit ve panel veri analizi yöntemlerini kullanarak analiz etmiş ve toplam kamu harcamalarının ekonomik büyümeye pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmaya göre, harcama artışı büyüme trendinin altında olduğu dönemlerde, sadece OECD dışındaki ülkeler için kamu sektörünün verimliliği özel sektörün verimliliğinden daha yüksektir. Yazara göre, kamu tüketim harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur; ancak kamu yatırım harcamalarında özellikle trend büyümenin altına düştüğü zaman büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir⁴⁰.

Husnain ve diğerleri tarafından yapılan 2011 yılına ait bir çalışmada, 1975-2008 döneminde Pakistan ekonomisine ait yıllık veriler kullanılarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY) ve kamu harcamalarının ekonomik büyüme ile ilişkisi incelenmiştir. Analizde zaman serileri analizi kullanılmışlardır. Analiz sonuçlarında nüfusun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif, kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi geciktirici etkisi varken DYSY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ise pozitif bulunmuştur. Kamunun ekonomideki payı belirli bir seviyenin üzerine çıktığında DYSY'nin pozitif etkisi kırılma noktasına gelmektedir. Kamu harcamalarında yıllık %6 seviyesine kadar artışın kabul edilebilir olduğu, bunun üzerindeki bir artışın ise DYSY'nin etkisini olumsuzlaştırdığı değerlendirilmiştir⁴¹.

Nişancı ve diğerleri tarafından yapılan ve 2011 yılında yayınlanan çalışmada, Türkiye'de 1950-2010 yılları arasındaki yıllık verilere dayalı olarak, toplam reel kamu harcamaları ve reel milli gelir arasındaki etkileşim, nedensellik ilişkisi modeli çerçevesinde incelenmiştir. Zaman serileri kullanılarak yapılan tahminlerde, serilerin birim kök ve eşbütünleşme gibi taşıdığı bir takım özellikler test edilmiştir. Serilerin düzey değerlerinde durağan olmadığı, ancak birinci farklarda durağan olduğu anlaşılmıştır. Engle-Granger yöntemine göre değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra Granger nedensellik testi yapılmıştır. Bu test sonuçlarına göre, milli gelir (Y) ile kamu harcamaları (K) arasında, kısa dönemde ne-

---

³⁹ Cihan Yüksel ve Mehmet Songur, "Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz (1980-2010)", **Maliye Dergisi**, 2011, Sayı.161, s.365-380

⁴⁰ Mahmoud Wahab, "Asymmetric Output Growth Effects of Government Spending: Cross-Sectional and Panel Data Evidence", **International Review of Economics & Finance**, 2011, Vol. 20, No. 4, s.574-590

⁴¹ Muhammad I. Husnain ve diğerleri, "Public Spending, Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Time Series Analysis for Pakistan (1975-2008)", **International Research Journal of Finance and Economics**, 2011, No. 61, s.20-28

densellik ilişkisine rastlanmazken, uzun dönemde milli gelirden kamu harcamalarına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye için uzun dönemde, Wagner hipotezinin geçerli olduğu, fakat Keynes hipotezinin geçerli olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu noktadan hareketle yazarlar, iktisadi büyümede, kamu harcamalarının tek başına etkin bir politika aracı olarak kullanılmayacağını ileri sürmektedirler⁴².

Christie 2012 yılına ait çalışmasında, 1971-2005 dönemi için 136 ülkeye ait verileri panel veri analizi kullanarak incelemiştir. Araştırmada kullanılan değişkenler yıllık kişi başına düşen GSYİH'daki artış, toplam merkezi hükümet harcamalarının GSYİH'ya oranı, kamu üretken harcamalarının GSYİH'ya oranı, enflasyon oranı, ithalat ihracat toplamının GSYİH'ya oranı ve yıllık okullaşma oranı şeklindedir. Ülkeler genel, gelişmiş ve gelişmekte olan şeklinde üç gruba ayrılmıştır. Yazar araştırma sonuçlarında, gelişmiş ülkelere göre gelişmekte olan Asya ve Avrupa-Orta Asya (ECA) ülkelerinde kamu harcamalarının büyüme üzerindeki etkisini pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulmuştur. Yazara göre araştırma sonuçları, kamu politikalarının etkilerinin değerlendirilmesinde ülkelerin gelişmişlik seviyelerindeki farklılıkları önemli kılmaktadır⁴³.

3. Ampirik Analiz

3.1. Veri ve Yöntem

“Panel Veri” yöntemi, ülkeler, firmalar, hane halkları vb. kesit (cross-section) gözlemlerinin belli bir zaman dönemi içinde bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilir. Kullanılan verilerin yatay kesit oluşu ve sürekli bir regresyon doğrusu oluşturulması, kısmi regresyon modellerinin istatistiki anlamlılıklarının az olduğu düşünüldüğünde panel veri yöntemini kullanmak zorunlu hale gelmektedir. Panel veri analizi ile yatay kesit veriler bir bütün olarak ele alınmakta ve regresyon denklemi tahmin edilmektedir⁴⁴. Panel veri analizinde örnekleme farklı zaman noktaları için bireysel gözlemler dikkate alınır ve bu örnekleme her bir bireysel veri için çoklu gözlemler oluşturulması sağlanır⁴⁵. Yatay kesit veri birçok birim için sadece bir dönem hakkında bilgi verirken, zaman serisi verisi sadece bir birimin dönemlere göre bilgisini vermektedir. Ekonometrik çalışmalarda hem dönemlere hem de birimlere göre bilgiler isteniyorsa, panel veri kullanılmalıdır⁴⁶.

⁴² Nişancı, **a.g.m.**, s.1-7

⁴³ Tamoya Christie, “The Effect of Government Spending on Economic Growth: Testing The Non-Linear Hypothesis”, *Bulletin of Economic Research*, 2012, pp. 1-22, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8586.2012.00438.x/pdf>, (Erişim Tarihi: 17.09.2012)

⁴⁴ Badi H. Baltagi, **Econometric Analysis of Panel Data**, Third Edition, 2005, England, John Wiley&Sons Ltd., s.4-9

⁴⁵ Peter Kennedy, **Ekonometri Kılavuzu**, (Çev. Muzaffer Sarımeşeli ve Şenay Açıköz), 2006, Ankara, Gazi Kitabevi, s. 330

⁴⁶ Baltagi, **a.g.k.**, s.18

Bu çalışmada kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki karşılıklı etkileşimi ortaya çıkarmak için 1990-2010 yılları arası 21 yıllık döneme ilişkin 33 OECD ülkesi için yıllık verilere ulaşılmıştır. Elde edilen veriler EViews 6.0 ekonometrik analiz programı kullanılarak panel veri regresyonunda sabit etkiler ve tesadüfi (rassal) etkiler modeli ile analiz edilmiştir. Model seçimi öncesinde Hausman test istatistiği kullanılarak model tahminlerinde kullanılacak en iyi model seçimi yapılmıştır. Panel veri analizinde veri setinde kayıp gözlem yoksa yani bütün ülkeler için veri seti boyutları aynı ise, bu veri seti dengeli panel (balanced panel) olarak adlandırılır. Araştırmamızda kullanacağımız panel dengeli panel veri özelliğinde olup, modellerde aşağıdaki eşitliklerde gösterilen regresyonlar tahmin edilmeye çalışılacaktır.

Model 1:

$$\ln GSYİH_{it} = \alpha + \beta_1 \ln KMHRC_{it} + \beta_2 \ln NFS_{it} + \beta_3 \ln İTHİHR_{it} + \beta_4 \ln SBT\_SRMY_{it} + e_{it}$$

Model 2:

$$\ln KMHRC_{it} = \alpha + \beta_1 \ln GSYİH_{it} + \beta_2 \ln NFS_{it} + \beta_3 \ln İTHİHR_{it} + e_{it}$$

Modellerde kullanılan kısaltmalar ise aşağıda açıklanmaktadır:

GSYİH: Ülkelerin reel gayrisafi yurt içi hâsıla değeri (\$). Kamu harcamaları üzerindeki etkisi Wagner Yasası'na göre (+)'dir.

KMHRC: GSYİH içindeki kamu harcamalarının oranı. GSYİH üzerindeki etkisi Keynes yaklaşımında (+)'dir.

NFS: Ülkelerin yıllık nüfus rakamı. Literatürde ekonomik büyüme üzerindeki etkisi (+) ve (-), kamu harcamaları üzerindeki etkisi ise (+)'dir.

İTHİHR: Araştırmaya katılan her bir ülkedeki ithalat ihracat toplamıdır. Ülkelerin dış ticaret büyüklüğü olarak araştırmada yer verilmiştir. Bu değişken ile ekonomik büyüme ve dış ticaret büyüklüğü arasındaki etki ölçülmektedir. Literatürde beklenen etki (+)'dir.

SBT_SRMY: Ülkelerdeki sabit sermaye yatırımlarının yıllık toplamı (\$). Ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitifdir. Değişkenlerin solunda bulunacak "LN" veya "ln" logaritmik anlamını ifade etmek üzere kullanılacaktır.

Model 1'de KMHRC'nın GSYİH üzerindeki etkilerini araştırmak amaçlanmıştır. Model 1 için temel bağımsız değişken KMHRC olurken, NFS, İTHİHR ve SBT_SRMY serileri ise kontrol değişken olarak kullanılmıştır. Kamu harcamalarının Keynes yaklaşımına göre ülkelerde gayri safi yurtiçi hâsılayı pozitif yönde etkileyeceği beklentisi bulunmaktadır. Keynesyen yaklaşıma göre kamu harcamaları çarpan etkisiyle GSYİH üzerinde genişletici etkiye sahiptir. Ayrıca ülkelerin dış ticaret hacimlerinde meydana gelecek artışların, ülkelerdeki sabit sermaye yatırımlarındaki artışın ve ülkedeki nüfus düzeyindeki artışların da ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin de kamu harcamalarındaki etkiye benzer pozitif olacağı beklentisi vardır.

Model 2’de, bağımlı değişken KMHRC değişkenidir. GSYİH değişkeni modelin temel bağımsız değişkeni iken, NFS ve İTHİHR değişkenleri kontrol değişken olarak kullanılmıştır. Wagner Yasası olarak kabul edilen ve kamu harcamalarındaki artışı açıklamaya çalışan yaklaşıma göre GSYİH değişkeninin kamu harcamalarını pozitif yönde etkileyeceği beklentisi vardır. Bu nedenle GSYİH değişkeninin artması KMHRC değişkenini pozitif etkilemesi beklenir. Ayrıca nüfus ve ülkelerin dış ticaret kapasitelerindeki genişlemenin de KMHRC değişkenini pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. Her iki modelde GSYİH ve KMHRC değişkenlerini farklı yaklaşımlara göre bağımlı ve bağımsız değişkenler olarak kabul ederek karşılıklı etkileşimlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Her iki modelin test edilmesi için değişkenlerin 1990-2010 dönemine ait yıllık veriler kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, IMF’in IFS (International Financial Statistics), OECD ve Dünya Bankası’nın World Development Indicators (WDI Online Veritabanı)’ndan yıllık veriler olarak elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında 2010 yılı sonu itibariyle 33 üyesi bulunan tüm OECD ülkeleri incelenmiştir. OECD ülkelerinin gelişmişlik seviyelerine ilişkin ayrıntılar aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1. OECD Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Milli Gelir (KBMG)

	KBMG (2010Yılı)		KBMG (2010Yılı)
Avustralya	\$38.870	Güney Kore	\$29.004
Avusturya	\$40.005	Lüksemburg	\$86.899
Belçika	\$37.600	Meksika	\$14.498
Kanada	\$38.989	Hollanda	\$42.255
Şili	\$15.732	Yeni Zelanda	\$29.350
Çek Cumhuriyeti	\$25.283	Norveç	\$56.692
Danimarka	\$39.489	Polanya	\$19.783
Finlandiya	\$36.651	Portekiz	\$25.610
Fransa	\$33.820	Slovakya	\$23.423
Almanya	\$37.260	Slovenya	\$27.063
Yunanistan	\$27.805	İspanya	\$32.070
Macaristan	\$20.029	İsveç	\$39.029
İzlanda	\$34.895	İsviçre	\$46.581
İrlanda	\$41.188	Türkiye	\$15.321
İsrail	\$28.546	İngiltere	\$35.904
İtalya	\$31.555	A.B.D.	\$47.199
Japonya	\$33.753		

Kaynak: <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/DDPQQ/showReport.do?method=showReport>,

*World Development Indicators (WDI Online Veritabanı)’ndan Elde Edilen 2010 Yılı Satınalma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelirlere (KBMG) göre gruplandırma yapılmıştır.

3.2. Analizler

Analiz aşamasında öncelikle her bir değişken için birim kök testleri yapılarak serilerin durağan olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Model kapsamındaki veriler, panel regresyon analizlerinde 1990'lı yıllardan itibaren kullanılmaya başlayan Levin, Lin ve Chu (LLC)), Im, Pesaran ve Shin (IPS) ve Fisher ADF birim kök test sınamasına tabi tutularak durağan olup olmadıkları araştırılmıştır. Çalışmada panel birim kök testlerinden LLC testi ile ortak birim kök süreçleri araştırılırken, bunun yanı sıra her birim için IPS testi ile birim kök süreci test edilmiştir. Birimlerden bağımsız serilerde durağanlık ise Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) birim kök sınamaya yöntemi ile incelenmiştir. LLC testinde ortak birim kökün varlığına dair boş hipotez test edilmekte iken, IPS testinde bireysel birim kökün varlığına dair boş hipotez test edilmektedir. Bunun yanı sıra, ADF testi ile seride panel birim kök varlığı test edilmiştir.

Tablo 3.2.1. Değişkenlerin Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Levin, Lin ve Chu t [*] istatistiği	Im, Pesaran ve Shin W-istatistiği	ADF - Fisher Ki-Kare
ln KMHRC	-8.28976 ^{a ***} -19.0334 ^{b ***}	-8.20941 ^{a ***} -16.8936 ^{b ***}	216.331 ^{a ***} 363.262 ^{b ***}
ln GSYİH	-1.72918 ^{a ***} -7.4978 ^{b ***}	-7.79325 ^{a ***} -18.4620 ^{b ***}	181.380 ^{a ***} 402.837 ^{b ***}
ln ITHIHR	-2.95178 ^{a ***} -1.53453 ^{b **}	-7.27358 ^{a ***} -11.8792 ^{b ***}	170.368 ^{a ***} 268.881 ^{b ***}
ln NFS	-14.9370 ^{a ***} -16.2620 ^{b ***}	-5.66605 ^{a ***} -21.6936 ^{b ***}	288.290 ^{a ***} 684.497 ^{b ***}
ln SABIT_SRMV	-9.61919 ^{a ***} -20.5579 ^{b ***}	-8.76191 ^{a ***} -18.6766 ^{b ***}	195.493 ^{a ***} 406.483 ^{b ***}

^a Panel birim kök testi seviyesinde (düzey) sonuçları

^b Panel birim kök testi birinci farkında sonuçları

*%10, **%5, ***%1 düzeyinde anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Serilerde durağanlık olup olmadığını test edebilmek için yapılan test istatistik sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir. H_0 hipotezi serilerin durağan olmadığını, birim kök içerdiği savını savunurken, H_1 hipotezi de serilerin durağan olduğunu diğer bir ifadeyle birim kök içermediği savını savunmaktadır. Tablo 2'de test istatistik sonuçlarına bakıldığında, modellerde kullandığımız bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin serilerin tümünün %1 anlamlılık düzeyinde H_0 hipotezini reddettiği görülmekte olup, birim kök içermediği yani durağan olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre tüm değişkenler seviyesinde durağandır. Dolayısıyla değişkenlerin seviye değerlerinin kullanılması ile oluşturulacak büyüme denkleminde sahte ilişkilerin ortaya çıkma ihtimali büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır.

Serilerin durağan halde oldukları panel birim kök testleri ile görüldükten sonra, panel veri analizinin sabit etkiler modeline göre mi, tesadüfi (rassal) etkiler modeline göre mi çözülebileceği de Hausman (1978) testi ile analiz edilmektedir. Hausman istatistiği, yatay kesite özgü bireysel etkiler (ϵ_i) ile açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonu test etmektedir. Bu test istatistiği asimptotik χ^2 dağılımına sahiptir⁴⁷. Sıfır hipotezinin reddedilmesi, tesadüfi etkiler modeline karşı sabit etkiler modelinin kabul edilmesi gerektiği sonucuna ulaştırmaktadır. Sıfır hipotezi modeldeki açıklayıcı değişkenler ile hata terimleri arasında ilişkinin olmadığını göstermektedir. Sıfır hipotezinin kabul edilmesi durumunda tesadüfi etkiler modelinin seçilmesi uygun olmaktadır. Aksi durumda sıfır hipotezi reddediliyorsa sabit etkiler modelini kullanmak uygun olacaktır.

Tablo 3.2.2. Hausman Test İstatistiği Sonuçları

	Hausman Test İstatistiği	Anlamlılık (P – Değeri)
Model 1	61.662288	0.0000
Model 2	18.633050	0.0003

Hausman test istatistiği hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Tesadüfi etkiler modeli sabit etkiler modelinden daha etkindir

H_1 : Sabit etkiler modeli tesadüfi etkiler modelinden daha etkindir.

Tablo 3’de sabit etki model parametre tahminçileri ile tesadüfi etkili modelin parametre tahminçileri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının incelenmesi için oluşturulan Hausman testi sonuçlarına göre Model 1 ve Model 2 %1 anlamlılık düzeyinde H_0 hipotezini reddetmektedir. Diğer bir ifadeyle Model 1 ve Model 2 çözümlenmesinde sabit etkiler modelinin tercih edilmesi gerekmektedir.

⁴⁷ William H. Greene, **Econometric Analysis**, New Jersey, Prentice Hall, 2003, s.72-73

3.3. Bulgular

Tablo 3.3. Kullanılan Modeller için Panel Regresyon Çözüm Sonuçları

	MODEL 1 (Sabit Etki)	MODEL 2 (Sabit Etki)
	ln GSYİH (Bağımlı Değişken)	ln KMHRC (Bağımlı Değişken)
Sabit Terim (C)	1.328438 (1.106334)	-0.786832 (-0.582164)
ln KMHRC	0.169658 (4.843774)***	-
ln GSYİH	-	0.121084 (3.970292)***
ln ITHIHR	0.367613 (23.43037)***	-0.147740 (-6.287509)***
ln SBT_SRMY	0.473550 (26.73662)***	-
ln NFS	0.188319 (2.276268)**	0.299964 (3.224763)***
Toplam Panel (Balanced) Gözlemleri	693	693
Dönem (1990-2010)	21	21
Kesit (Ülke Sayısı)	33	33
R ²	0.997744	0.927564
Adj. R ²	0.997614	0.923501
Durbin-Watson İst.	0.503343	0.346051
F-Değeri	7653.700	228.3002
Olasılık (F-Değeri)	0.000000	0.000000

Parantez içinde t-istatistik değerleri verilmiştir. ***%1, **%5, *%10 anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Tablo 4'teki model sonuçları incelendiğinde; Model 1 ile ifade edilen kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Keynesyen yaklaşımla ölçmek için oluşturulan büyüme modeli sonuçlarında kamu harcamaları, ithalat ihracat, sabit sermaye değişkenlerinin %1, nüfus değişkeninin ise %5 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif değere sahip oldukları görülmektedir. Modelin açıklama gücünü gösteren R² değerine bakarak, birinci modelde açıklayıcı değişkenlerimiz ile GSYİH arasındaki açıklama gücü düzeyi de %99, F istatistiği olasılık değeri dikkate alındığında tüm değişkenlerin topluca istatistiksel olarak %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı olduğu görülmektedir. R²'nin %99 çıkması, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin GSYİH bağımlı değişkeninde meydana gelen toplam değişimin %99'luk kısmını açıkladığını ifade etmektedir. Modelin sonuçları aşağıdaki gibi yazılabilmektedir:

$$GSYİH=1.328438+0.169658*KMHC+0.188319*NFS+0.367613*İTHİH-R+0.473550*SABIT\_SRMY+ e_{it}$$

Model 2 ile ifade edilen gayri safi yurt içi hasıla ile kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi Wagner Yasası yaklaşımı ile ölçmek için oluşturulan model sonuçlarında gayri safi yurt içi hasıla, nüfus değişkenlerinin %1 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif değere sahip oldukları, ithalat ihracat değişkeninin ise %1 önem seviyesinde anlamlı ancak negatif değere sahip olduğu gözükmektedir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değerine bakarak, birinci modelde açıklayıcı değişkenlerimiz ile GSYİH arasındaki açıklama gücü düzeyi de %92, F istatistiği olasılık değeri dikkate alındığında tüm değişkenlerin topluca istatistiksel olarak %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı olduğu görülmektedir. R^2 'nin %92 çıkması, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin KMHC bağımlı değişkeninde meydana gelen toplam değişimin %92'lik kısmını açıkladığını ifade etmektedir. Modelin sonuçları aşağıdaki gibi yazılabilmektedir.

$$KMHC= -0.786832+0.121084*GSYİH+0.299964*NFS-0.147740*İTHİH-R+e_{it}$$

Sonuç

Araştırma kapsamında kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Wagner Yasası'na ve Keynes Hipotezi'ne göre test etmek için iki farklı model oluşturulmuştur. Wagner Yasası olarak formüle edilen ilişkiye göre, kamu harcamalarının milli gelirdeki artışın bir sonucu olduğu ileri sürülmektedir. Keynes hipotezi ise çarpan etkisiyle kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi olduğunu savunmaktadır. İncelenmiş ampirik literatür sonuçlarına bakıldığında; her iki sonucun incelenen ülkelere, kullanılan ekonometrik yöntemle, belirlenmiş dönem aralığına ve kamu harcamalarının türlerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Bu çalışmada OECD ülkeleri için 1990-2010 yılları arası 21 yıllık dönemi kapsayan veriler kullanılarak kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler panel veri analizi kullanılarak sabit etkili modeller yardımıyla incelenmiştir. Ayrıca değişkenlerin seviye değerlerinin kullanılması ile oluşturulacak büyüme denkleminde sahte ilişkilerin ortaya çıkma ihtimalini büyük ölçüde ortadan kaldırmak için panel birim kök testleri uygulanmıştır. Serilerin durağan halde oldukları panel birim kök testleri ile görüldükten sonra, panel veri analizinin sabit etkiler modeline göre mi, tesadüfi (rassal) etkiler modeline göre mi çözülebileceği de Hausman testi ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın ampirik sonuçları, ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru pozitif bir etkilenmeyi gösteren (Model 2) 'Wagner Yasası'nı ve kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru pozitif etkilenmeyi gösteren (Model 1) 'Keynes Hipotezi'ni istatistiksel olarak %1 önem seviyesinde ortaya çıkarmıştır. Analiz sonuçları, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir uzun dönemli ilişki bulunduğu işaret etmektedir. Bu sonuçlardan hareketle 1990-2010 yılları arasında OECD

lkeleri ekonomileri için hem Wagner Yasası'nın, hem de Keynesyen yaklaşımın geçerli olduğu söylenbilir. Ulaşılan bulgulara dayanarak, OECD lkelerinde kamu harcamalarının ekonomik büyümeden etkilendiğini ve kamu harcamalarının ekonomik büyümede önemli bir rol oynadığı için istikrar politikası aracı olarak kullanılmasının uygun olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmada kamu kesimi büyüklüğü hem neden, hem de sonuç değişkeni olarak tespit edilmiştir. Gelişmiş ülkelerde devlet gelişmekte olan ülkelere kıyasla ekonomik hayatta daha fazla rol üstlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, devletin ekonomideki rolü ekonominin gelişmesine paralel olarak artmaktadır.

Kaynakça

- AHMED, Habib ve Miller, Stephen M. , “Crowding-out and Crowding-in Effects of the Components of Government Expenditure, **Contemporary Economic Policy**, Vol.18, No. 1, 2000, s.124-133.
- AKDOĞAN, Abdurrahman, **Kamu Maliyesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2006.
- ALEXANDER, Robert J., “The Impact of defense Spending on Economic Growth with Evidence from Developed Economies, **Defense Economics**, Vol. 1, 1990, s. 39-55.
- ALEXIOU, Constantinos, “Unraveling the ‘Mystery’ Between Public Expenditure and Growth: Empirical Evidence from Greece”, **International Journal of Economics**, Vol.1, No.1, 2007, s.21-31.
- ALEXIOU, Constantinos, “Government Spending and Economic Growth: Econometric Evidence from the South Eastern Europe (SEE)”, **Journal of Economic and Social Research**, Vol.11, No.1, 2009, s.1-16.
- ALTUNÇ, Ömer Faruk, “Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye’ye İlişkin Ampirik Kanıtlar”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt. 18, Sayı. 2, 2011, s.145-157.
- ANSARI, M.I, Gordon, D.V ve Akuamoah, C., “Keynes versus Wagner: Public Expenditure and National Income for three African Countries”, **Applied Economics**, 29, 1997, s.543-550.
- ARISOY, İbrahim, “Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 14, Sayı. 2, 2005, s.63-80.
- ASCHAUER, David A., “Is Government Spending Stimulative?”, **Contemporary Economic Policy**, Vol. 8, No.4, 1990, s.30-46.
- BALTAGI, Badi H., **Econometric Analysis of Panel Data**, Third Edition, John Wiley&Sons Ltd., England, 2005.
- BARRO, Robert J., “Economic Growth in a Cross-Section of Countries”, **Quarterly Journal of Economics**, Vol.106, No:2, 1991, s. 407-443.
- BISWAL, Bagala, Dhavan, Urvashi ve Lee, Hooi-Yean, “Testing Wagner versus Keynes Using Disaggregated Public Expenditure Data for Canada”, **Applied Economics**, 31, 1999, s.1283-1291.
- BLEANEY, Michael, Gemmell, Norman ve Kneller, Richard, “Testing the Endogenous Growth Model: Public Expenditure, Taxation, and Growth over the Long Run”, **The Canadian Journal of Economics**, Vol. 34, No. 1, 2001, s.36-57.
- BOSE, Niloy, Haque, Ermanul M. ve Osborn, Denise R., “Public Expenditure and Economic Growth: A Disaggregated Analysis for Developing Countries”, **The Manchester School**, Vol. 75, No.5, 2007, s.533-556.

-
- BULUTOĞLU, Kenan, **Kamu Ekonomisi: Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008.
- CHRISTIE, Tamoya, “The Effect of Government Spending on Economic Growth: Testing The Non-Linear Hypothesis”, *Bulletin of Economic Research*, s.1-22, 2012, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8586.2012.00438.x/pdf>, (Erişim Tarihi: 17.09.2012).
- DEMİR, Murat ve Sever, Erşan, “Kamu Altyapı Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme (1980-2007)”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt. XXV, Sayı. 22008, s.99-118.
- DEVARAJAN, Shantayanan, Swaroop, Vinaya ve Zou, Heng-Fu (), “The Composition of Public Expenditure and Economic Growth”, **Journal of Monetary Economics**, Vol. 37, 1996, s.313-344.
- FAN, Shenggen ve Rao, Neetha, “Public Spending in Developing Countries: Trends, Determination, and Impact”, **EPTD Discussion Paper**, No. 99, USA, 2003.
- GEMMELL, Norman ve Kneller, Richard (), “Fiscal Policy, Growth and Convergence in Europe”, **European Economy Group Working Paper**, No: 14/2002, 2002.
- GREENE, William H., **Econometric Analysis**, New Jersey, Prentice Hall, 2003
- GUSEH, James S., “Government Size and Economic Growth in Developing Countries: A Political-Economy Framework”, **Journal of Macroeconomics**, Vol. 19, No.1, 1997, p.175-192.
- GÜL, Ekrem ve Yavuz, Hakan, “Türkiye’de Kamu Harcamaları İle Ekonomik Büyüme arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1963-2008 Dönemi”, **Maliye Dergisi**, Sayı. 160, s2011.72-85.
- GÜNAYDIN, İhsan, “Türkiye İçin Wagner ve Keynes Hipotezlerinin Testi”, **İktisat, İşletme ve Finans**, Yıl. 15, Sayı. 175, 2000s.70-87.
- HALICIOĞLU, Ferda, “Testing Wagner’s law for Turkey 1960-2000”, **Review of Middle East Economics and Finance**, Vol.1, No.2, 2003, s.129-140.
- HEITGER, Bernhard, “The Scope of Government and Its Impact on Economic Growth in OECD Countries,”, **Kiel Working Paper**, No. 1034, 2001.
- HUSNAIN, Muhammad I., Khan, Muhammad, Padda, Ihtsham H., Akram Naem ve Haider Azad, “Public Spending, Foreign Direct Investment and Economic Growth A Time Series Analysis For Pakistan (1975-2008)”, **International Research Journal Of Finance and Economics**, No. 61, 2011, s.20-28.
- KENNEDY, Peter, **Ekonometri Kılavuzu**, (Çev: Muzaffer Sarımeşeli ve Şenay Açık-göz), Ankara, Gazi Kitabevi, 2006.
- KETEMA, Teshome, **The Impact of Government Spending on Economic Growth: The Case of Ethiopia**, Unpublished Master Thesis, Addis Ababa University School of Graduate Studies. 2006

- KİRMANOĞLU, Hülya, **Kamu Ekonomisi Analizi**, İstanbul, Beta Yayınevi, 3.Baskı, 2011.
- KORMENDI, Roger C. ve Meguire, Philip G., “Macroeconomic Determinants of Growth, Cross-Country Evidence”, **Journal of Monetary Economics**, Vol.16, No. 2, 1985, s.141-163.
- KWEKA, Josaphat P. ve Morrissey, Oliver, “Government Spending and Economic Growth, Empirical Evidence from Tanzania (1965-1996)”, CREDIT and School of Economics, University of Nottingham, 1999, <http://www.nottingham.ac.uk/credit/documents/papers/00-06.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.06.2012).
- LANDAU, Daniel L., “Government and Economic Growth in the Less Developed Countries:An Empirical Study for 1960-88”, **Economic Development and Cultural Change**, Vol. 35, 1986, s. 35-75.
- MITCHELL, Daniel J., “The Impact of Government Spending on Economic Growth”, Executive Summary Backgrounder, 2005, No.1831, http://s3.amazonaws.com/thf_media/2005/pdf/bg1831.pdf, (Erişim Tarihi: 14.06.2012).
- NİŞANCI, Murat, Uçar, Metin ve Karabıyık, İlyas, “İktisadi Büyüme ve Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi e-akademi.org, Sayı. 111, 2011, s.1-7, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mnisanci-mucar-ikarabiyik-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.08.2012).
- RAM, Rati, “Government Size and Economic Growth: A New Framework and Some Evidence from Cross-Section and Time-Series Data”, **The American Economic Review**, Vol. 76, No. 1, 1986, s.191-203.
- ROSANVALLON, Pierre, **Refah Devletinin Krizi**, (Çev. Burcu Şahinli), Ankara, Dost Kitabevi, 2004.
- TAN, Bilge K., Mert, Merter ve Özdemir, Z. Abidin, “Kamu Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisine Bir Bakış: Türkiye, 1969-2003”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt. 25, Sayı. 1, 2010s. 25-39.
- TERZİ, Harun, “Kamu Harcamaları ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, **İktisat, İşletme ve Finans**, Yıl. 13, Sayı. 142, 1998, s.67-78.
- WAHAB, Mahmoud, “Asymmetric Output Growth Effects of Government Spending: Cross-Sectional and Panel Data Evidence”, **International Review of Economics & Finance**, Vol. 20, No. 4, 2011, s.574-590.
- YILMAZ, Ömer ve Kaya, Vedat, “Bölgesel Kamu Harcamaları ve Bölgesel Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Panel Veri Analizi”, **Atatürk Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 12, Sayı. 2, 2008, s. 413-426.
- YÜKSEL, Cihan ve Songur, Mehmet, “Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz (1980-2010)”, **Maliye Dergisi**, Sayı.161, 2011s.365-380.